

Кинояли талоқ

16:00 / 02.02.2023 1831

Кинояли талоқ унинг ва ундан бошқа нарсанинг эҳтимоли бор нарсадир. Бунда талоқни ҳам, бошқа маънони ҳам англатадиган лафз хотинига нисбат бериб ишлатилади.

«Бас», «чиқ», «кет», «тур» кабиларда жавоб эҳтимоли бор.

Яъни, хотиннинг саволига жавоб эҳтимоли бор.

«Холисан», «бегонасан», «ажрагансан», «кесилгансан» ва «ҳаромсан»га ўхшашларда сўкиш эҳтимоли бор.

Яъни «яхшиликдан холисан», «тоатдан бегонасан», «тўғри йўлдан ажрагансан», «яхши ахлоқдан кесилгансан», «суҳбатга ҳаромсан» кабилар бўлиши мумкин.

«Сана», «Бачадонингни тозалигини бил», «Сен биттасан», «Сен ҳурсан», «Ихтиёрингни қилавер», «Ишинг ўзининг қўлингда», «Йўлингни очиб қўйдим» ва «Сендан ажрадим» кабиларда иккисининг ҳам эҳтимоли йўқ.

Яъни жавобнинг ҳам, сўкишнинг ҳам эҳтимоли йўқ. Бунга ўхшаш лафзларда талоқнинг ҳам ёки бошқа нарсанинг ҳам маъноси бўлиши мумкин.

Масалан, «санайвер», деганда «Аллоҳ таолонинг сенга берган неъматларини сана», деган бўлиши ҳам ёки «Талоқсан, иддангни сана», деган бўлиши ҳам мумкин.

Шунингдек, «Бачадонингнинг тозалигини бил»да «Агар тоза бўлса, талоқ қилмоқчиман», маъноси бўлиши ёки «Сени талоқ қилдим, энди бачадонингнинг тозалигини билгин» деган маъно ҳам бўлиши мумкин.

«Сен биттасан», деганда «Сен биттасан, сендан бошқа йўқ», деган бўлиши ҳам мумкин ёки «Сен битта талоқсан», деган бўлиши ҳам мумкин.

«Сен ҳурсан», деганда «Сен чўриликдан озодсан», деган бўлиши ҳам ёки «Сен никоҳ боғланишидан озодсан», деган маънода гапирган бўлиши ҳам мумкин.

«Ихтиёрингни қилавер», деганда «Хоҳлаган ишингни қилавер», деган бўлиши ҳам ёки «талоқда ихтиёрингни қилавер», деган бўлиши ҳам эҳтимол.

«Ишинг ўзингнинг қўлингда», деганда «Билган ишингни қилавер», деган бўлиши ҳам ёки «Талоқ иши сенинг қўлингда, хоҳласанг, ўзингни ўзинг талоқ қилавер», деган бўлиши ҳам эҳтимол.

«Йўлингни очиб қўйдим» ва «Сендан ажрадим», деганда маъно ойдин.

Бас, ризоликда ҳаммаси ниятга боғлиқ бўлади. Ҳазабда аввалги икки қисмда ва талоқ музокараси бўлиб турганда биринчи қисмда ниятга қараб бўлади.

Мазкур матнлардан киноя лафзлари уч қисмга бўлиниши билинади:

1. Хотиннинг талоқ ҳақидаги саволига жавобнинг эҳтимоли бор лафзлар.
2. Сўкиш эҳтимоли бор лафзлар.
3. Мазкур икки маънодан бошқа маъноларнинг эҳтимоли бор лафзлар.

Шунингдек, киноя лафзларининг айтиладиган ҳолатлари ҳам уч хил бўлади:

1. Розилик ҳолати.
2. Ҳазаб ҳолати.
3. Талоқнинг музокараси бўлиб турган ҳолат.

Агар киноя лафзларининг уч тури ҳам розилик ҳолатида, Ҳазаб ёки талоқ тўғрисида гап-сўз бўлмай туриб, айтилган бўлса, талоқ тушмайди. Аммо, эр «Мен бу гапни талоқ нияти билан айтдим» деса, талоқ тушади.

Агар Ҳазаб, уриш-жанжал ҳолати бўлса, биринчи ва иккинчи қисмдаги лафзлар билан дарҳол талоқ тушмайди, балки эрнинг ниятига боғлиқ бўлади. Талоқни ният қилган бўлса, тушади, бўлмаса, йўқ.

Аммо, ғазаб ҳолатида «Санайвер», каби саволга радни ёки сўкишдан бошқа маънони ифода қиладиган лафзларни айтганда талоқ тушади. Мазкур лафзларни ғазаб устида айтган эр кейинчалик «Мен талоқни ният қилмаган эдим» деса, гапи қабул қилинмайди.

Эр-хотин орасида талоқ масаласи ўзаро баҳс қилиниб турганда эр мазкур уч хил лафзлардан бирини айтса, биринчи тоифадаги лафзларда ниятига боғлиқ бўлади. Қолган иккисида тўғридан-тўғри талоқ тушаверади.

Бас, агар учтани ният қилган бўлса, улар тушади. Ундан бошқа ҳолатда бир боин талоқ тушади.

Киноя лафзларини айтган киши уларни айтаётган пайтида уч талоқни ният қилган бўлса, уч талоқ тушади. Аммо, ҳеч нарсани ният қилмаган, бир ёки икки талоқни ният қилган бўлса, бир боин талоқ тушади.

«Идда сана», «Бачадонингнинг тозалигини бил», «Сен биттасан»ларда бир ражъий талоқ тушади.

Байнунат ва ҳурматни эрга нисбат бериш билан ҳам боин талоқ тушади. Эрга талоқ нисбатини бериш билан тушмайди.

Эр хотинига «Мен сенга боинман» ёки «мен сенга ҳаромман» деса ва талоқни ният қилса, талоқ тушади. Аммо «Мен сенга талоқман» деса, тушмайди. Чунки талоқни эрга нисбат бериб бўлмайди. Уни фақат аёлга нисбат берилади.

«Бахтиёр оила» китобидан